

શ્રીમંતસરકારગાયવાડ મહારાજ

મહારાવના છંદો

રચનાર

કરણાશંકરનારણ્યશંકર.

સુકલ

પડોદરા સરકારી ગુ. સે. સ્કુલના પ્રાસીસ્ટેટ

માસ્તર

સુરત

ભાગ્યતળાપમાં ભાઈશંકરજીદરામ,
પોતાના છાપખનામાં છાપી,

ઈ. સ. ૧૮૭૩-

સંવત ૧૯૨૯

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

૬૫૭

શ્રીમંતમહારાવમહારાજ ગાયકવાડ

સેનાખાસેખલસમશેર

બાહુદુર

એમને

તેઓની દયાદાન શૌર્ય રાજકીય કામમાં, તત્પરતા
અને કૃપાવર્ણી આત્માની અંધો તરફ ધનમનથી ઉલટ.

ઠાણી

સદયુક્તોના સ્મરણસારે

આ

નહાતુ પુસ્તક તેમના ગરીબ સેવક [પુસ્તક કર્તાએ

અર્પણ કર્યું

(૪)
દાદોરો

ઈ શકુંપાથી આરથી, ભૂપત કિંતી સાર,
ધ્યાનધરી જન વાચનો, મનથી લેજોસાર.

ભૂજંગી ઉંદ

થડોદ્રે હતી એક ખામીજ માટી,
 જનોમાં ગણાતી હતી છેક ખોટી,
 મટાડી ઘઘ ધમ મોટાજ હાવે,
 દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૧
 સ્થાપી નિશાજો ખરા પ્રેમશાયે,
 ખરે નિર્મળો રીત કીધીજ હાયે,
 પ્રજાની ભલી આશ પૂરીજ ભાવે,
 દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૨
 ઘણીઓ નિશાજો કરી ઠામ ઠામે,
 આણાવ્યા ઘણા માસ્તરો દેજ ઘમે,
 ભણાવાજ સાંધ્યો ઘણો હીતદાવે,
 દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૩
 નિશાજો યયાની હતી ગર્જાજી,
 મટાડી પ્રજાને કરી ખુબ રાજી,
 ભલું ધામદીધું મહા પ્રેમભાવે,
 દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૪

(૫)

મરેઠીજ હંગ્લીશ ને ગુર્જમોલી,
શિખેખાળ છોટા ખરું દીલમોલી,
કરી દિર્ઘ શાળા પ્રજનને ભણાવે,
દયાવંત ભુપાળ મલ્હાર રાવે, ૫
ભણેથી જશે મુર્ખતા છેકનાશી,
ખરી સુમતાથી થશે દ્રવ્યવાશી,
કરી રીત હુવી જનો માનલાવે,
દયાવંત ભુપાળ મલ્હાર રાવે, ૬
થશે માનથી તો જનો માનવંતા,
ગણાશે ભલા કૂળમાં કૂળવંતા,
કરી રીત રૂઢી મને હર્ષઆવે,
દયા વંત ભુપાળ મલ્હાર રાવે, ૭
કરાબ્યુંજ ખારે ભલું કાંમ આજે,
પ્રજનની ઘણી એક લાવીજ દાંડે,
વદે પ્રેમથી ખાર તેતે બજવે,
દયાવંત ભુપાળ મલ્હાર રાવે, ૮
ઘણા દેશ હંગ્લાંડથી લોક આવી,
ગયા તેજ શાહેખ કાંમો ચલાવી,
ઘણુ ખારનું માન રાખ્યુંજ બાવે,
દયાવંત ભુપાળ મલ્હાર રાવે, ૯
નિશાળે પધારી પરીક્ષાજ લીધી;
ખજવી ભક્ષી રીત એતોજ સીધી,
પ્રજા હીતની રીત પોતે જણાવે,

(૬)

દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૧૦
અધા બાળકો ને ઇનામોજ દીધાં,
પછી માસ્તરો ને સીરપાવ કીધા,
ભણેબાળ તેથી ઘણો હર્ષ આવે,
દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૧૧
બનાવ્યા ભલા માસ્તરે છંદ બારે,
ભણો બાવથી ને લહો જ્ઞાન સારે,
ગણી ધર્મનું કામ શાળા રચાવે,
દયાવંત ભૂપાળ મહાર રાવે, ૧૨

શાર્દૂલ વિક્રિકીત છંદ

દાનેથી મનથી નરેશ જગમાં, રીતીગણો પૂન્યની,
આપીશો જનની ભલીજ ભવમાં, લીધી મહામૂલ્યની,
વિપ્રો ભોજન દેકરી અધિકતો, આપે રૂડા દાનતો, ૧
એવા ભૂપ ઉદાર ખુબ મતીના, કલ્યાણકરે કાંમતો,
આપોષ્ટ અનેકસૂખ જગમાં, ધર્મિષ્ટ દાતા ગણી,
પ્રીતે પ્રૌઢ દયાળ એટજનમાં, જોયાખરા એધણી,
શોભે ગૂણુયકી સદૈવ ત્રપતો, સારાકરે કાંમજી,
એવાભુપ અખંડ ખૂબ ખુશીમાં, રાજોખરેરાંમજી ૨
જોતાં આજ પવિત્રપાત્ર સરિખા, મહાર રાજાખરે,
કલ્યાણી મનથી અખંડ ત્રપનું કલ્યાણ ભાવે કરે,
આપોપૂત્ર પરાક્રમી અધિકતો, રાજેદયા ચિત્તમાં,

જાઝાદુઃખ પ્રજાતણા અધમતે હેદીરહે પ્રીતમા, ૩
 દેવીદેવ કૃપાકરી અરજઆ ધ્યાનેધરે પ્રીતથી
 હસ્થાંછે મનમાં ખરે અતીષએ, મૂખેવદી હીતથી,
 કાપીપાપ સદૈવ સૂખ જગમાં, આપે ગણી દાસને,
 આબ્યાહોય અપાર બાંક મનમાં, માફીમને આપજો, ૪
 રાજા ગાયકવાડ છે અભયમાં મલ્હાર રાવેસહી,
 આપે ચહાય સદૈવ ખુબ જનને, પ્રેમસદા તરહી,
 ખોટા ખોટમથી રહી અચળઆ, ઠામે હરે સર્વત,
 આપેસૂખ સદા અપાર ભવમાં, માતામહા નર્મદા. ૫

ઉપેંદ્રવજ્રુ હંદ

વડોદરાતો અતિ આજઓપે,
 દયાળરાજા નવ કાંઈ કોપે,
 ભલાનરેશ જન સૂખકારી,
 જણાએ જોતાં બહુગુણ કારી, ૧
 પ્રજાતણીતો ઝટ આપભાવે,
 કરીઅદા પ્રૌઢ મલ્હાર રાવે,
 દયા પણાથી મન દાઝ આવી,
 નિશાળ કીધી અતી પ્રેમલાવી, ૨
 વિવીધ ખોટી બાણવાજ શાળા,
 કરોગણાયા જપ માનવાળા,
 બણી ગણીને જન ગુણગાથે,

(૮)

મહા પ્રતાપી જગમા ગણાશે, ૩
કરી સુધારે સતનામ કીધું
વિચાર સાથે બહુ નામ લીધું,
મહાપ્રતાપી ધન ખુબ આપી,
આપારનાએ જન દુઃખ કાપી, ૪
ઉદારતાથી દહ આજ દામે,
કરીજ શાળા બહુ ગામગામે,
ભણેધણા બાળક રંક ભાવે,
વિચાર સાથે મન માન ભાવે, ૫
જશે વધીને જગમાં ગણાશે,
બહુ ગણીને જન સુખમાંશે,
ગયા ધણા ભુપત રાજ સુકી,
નથીરહી આ જગમાંજ ભુકી; ૬
લખાઈ કિતી નવજાએ નાશી,
જણાએ વાંચ જગમાજ વાશી,
પ્રભુદયાથી જશ ખુબ ઝાંમે,
હજો સદાએ મનરંજ કામે, ૭
મહાર રાજ અતી હીતકારી,
ગણે મનેથી જન પ્રીતકારી,
જશે વધારે ઈશ ખુબ ભાવે,
જનો ધણાને મન જેમ આવે, ૮
વિશ્વાજ મિત્રિ નદી પૂન્ય કારી,
વડોદરામાં અતિ સૂખકારી,

(૯)

જનો પ્રભાતે કરી સ્નાન આવે
દ્યાકરો હથ પૂરભાવે;
વદીજ કિર્તી કરવા પ્રકાશે,
પ્રભુ પ્રતાપે ગુણુતો ગવાશે,
ભલાજી રીતી જપની જવાંચી,
ગણોમનેથી નવ વાતકાચી;
ઉપેંદ્ર વજ્રૂ વૃત આજ વાંચી,
નરેશ કિર્તી લહો ચિત્ત સાચી,
દયા નાંધી છેળહુ માન કારી,
ધરે પ્રજાની મન દામ સારી,
નથીજ હુતો સત માનકારો,
મતી સુધારો હથ ખુબ મારો,
અપાર કષ્ટો જગમાંજ કાપી,
હજો બિચારો કદી હોય પાપી.

૯

૧૦

૧૧

નારાયણ હંદ

મહોદરાજ આજછે ભલુંજ નગ્ર ઓપવું,
જહાપ ધામ ક્રમને મહાં જનોથી સોભવું,
અપાર રાજ કાર્યથી દિસે સદાજ તેજમાં,
મહારાવછે દયાળુ ભુપ ગૂર્જરેશમાં,
ધણાં ધણા ભણેજ ખાજ નિર્જિતા મને ગમ,
નિશાળતો થયાતણી હુતીજ ગર્જઆશમ,

૧૨

- કરી અદાજ પ્રીતથી રહી પ્રજાજ પ્રેમમાં;
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં; ૨
- ભણી ગણી ગુણીયથે પ્રજાતાણ જ આજતો,
વધેજ માન જોધડી મટે ખરાખ આલતો,
નિદાન ભૂપ શ્રેષ્ઠતા છપાય છાપ પ્રેશમાં;
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં; ૩
- મનાય માન દાનતો બધા યકી અધીકમાં,
સદાજ શ્રેષ્ઠ લોકમાં ગણાય છે રશીક માં,
તજ ખરાખ છાપને ગ્રહી રહેછ ટેકમાં,
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં; ૪
- સ્વદેશ રાજનીજ આજ દાન છે દીલમાં,
ધણી ધણીજ આવ છે અપાર એજ ચિત્તમાં,
ગણાય રાય દેશ દેશ સૌયકીજ શ્રેષ્ઠમાં;
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં; ૫
- પ્રભૂજ ભૂપ માન માન દાન દાન જામજો,
વધો વધો બહુજ વંશ જોર અંગ આપજો,
ઉમંગ અંગ રંગથી રહેા અખંડ ચેતમાં,
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં; ૬
- વિશાળ દામ ધામ કામ ભૂપ નેજ આપજો,
ભયો ભયો તણાજ પાપ તાપ સંધ કાપજો
સ્વદેશ ભૂપ રાજતો વધો ધણા પ્રદેશમાં,
મહાર રાવ છે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં ૭
- હૈરી દયા યકીજ આજ ભૂપકિર્તી આદરી,

શિયાળ માંજ હુંકરું ગ્રહીજ દામ ચાકરી,
 પ્રજા નરેશ સર્વદા વસો અખંડ ટેકમાં,
 મહારા રાવજે દયાળ ભૂપ ગૂર્જ દેશમાં;

૨

ઓપાઇ

૩

પડોદરા મોટું સ્વસ્થાન, પ્રજા ભૂપને આપેમાન,
 ગાયકવાડી દેશી રાજ, નથી ગૂર્જમા ખીજું આજ
 જ્ઞાન વંતજે મોટાવીર, મહારા રાવતો દિસેધોર
 રાજ અલાવે સાશી પેર, પ્રજાગર ના જાજો દેર, ૨
 દયાવંત દેવાશી ગજ, કરે ધર્મના સોધી કાજ,
 ભારે ખરચી જાજા દામ, પ્રજા હીતના કીધાકામ; ૩
 આજક ભણાવા જૂગતી કરી, ગરજ રંકની પૂરી કરી,
 વિચીધ ભણતર ભણથેખાળ, ગુજરાસેસો સુખેકાળ- ૪
 આશિષ દેવે ભાવે કરી, તૃપ ગૂણને ચિત્તે ધરી,
 જય જય વદસે માંની મૂખ, પ્રજા રાયનું દેખી સુખ. ૫
 હતી રાજમાં શાળા નહી, કહાડીતે મહી પતિએસહી,
 દીધું ભાવે મોટું ધામ, ત્યાંચાલે વિદ્યાનું કાંમ, ૬
 ગૂર્જ મરેહી ઇંજિશ માય, ભણાય ભણતર ભારેત્યાય,
 ગણિત આકાશ ભૂગોળ જ્ઞાન, સિંધે સિંધાવે આપીધ્યાન, ૭
 મંડિત જનથી શેભેરાજ, તજે અધર્મી દૂડા કાજ,
 ભણી ગણી શાણસૌથાય, જડતા સધળી નાસીજાય ૮
 વિદ્યાસંગ તવ ખીજુંદાન, વદેએમ સધળા વિદવાન,

(૧૨)

અધિપતી મનસમજીએમ, કીધુંકારજ બાવેતમ; - ૯
 દહપગારે મોટાઆજ, માસ્તર રાખ્યાવિદ્યા કાજ,
 એજ ભુપને આપીમાન, ભલેવિચારે લાવી માન, ૧૦
 ધશ ભુપને હોજોપાળ શૂંચ સંપતથી ગાળેકાળ,
 યોગ કિર્તીતો પ્રેમકહી, મનથી માનો સોજનસહી; ૧૧
 પાપ તાપ સંતાપે નહી, હમેદ હેવી ચીતરહી;
 રાય દાશદ્યુ શાળા માય, દયાવંતતો દોડારાય; ૧૨
 કરણાશંકર માઈનાંમ, સુરત જીલ્લે રાંદેર ગાંમ,
 વાંચસું હું કરીનેધામ, ભુપત આપે પોતેદામ; ૧૩
 ધશકપાથી જય જયથાવ, ફળોરાયનો પૂરોભાવ,
 દાનવિર દોસે મહારાજ, લોકહપકારી કીધાકાજ, ૧૪
 તિયિ અંકસમ ચોપાછ કહી, હલટ મનમા રાખીશહી,
 માની જનસૌ ધ્યાનેધરી, વાંચી સમજો પ્રીતકરી; ૧૫

દોહોરો

વદુ મૂખ ભુપ પ્રાર્થના, સાંભળ દીનદયાળ,
 જગજન તારા ઓપ્રભુ, છેસધળા તેખાળ. ૧
 વિરસેલ સુરવોરને, ધશકરો બળવાન,
 છેછે મોટાગૂંજમા, રાય મહા ગુણવાંન, ૨
 રાજ કાજના કાર્યમા, દિસે મલ્હાર રાવ
 દયાકરો ભગવંતઓ, રાખી પુરાણ ભાવ,
 ધશ રીથ કરજો નહી, આયુષ આપોઆજ, ૩
 અમર પણ આપીકરી, સુધારજો સૌકાજ,
 ધન પત્રો ભૂપાળને, આપો દેવ અખંડ;

(૧૩)

શૂળ બળ ભાંગીકરી, અધમ છેદજો બંડ, ૫
 સુખ સંપત બહુ સર્વદા, આપો જગતા બાપ,
 પ્રભુ દયાકરી કાપજો, પાપ તાપ સંતાપ ૬
 જગપતિ મતિ આપો ભલી, કરવા નિર્મળ ન્યાય,
 જેથી પ્રભુ તારી સદા, મરજી તેસચવાય ૭
 શાંતિદયાને સત્યતા, વસો મને સૌકાળ,
 છે દાનવિર દાનેશ્રી, ધર્મવંત ભુપાળ ૮
 રૂપ ગૂણુ દીપાવજો, જન પાળક જગ બાપ,
 ગૂણુજન જેથી મનમાં, સમજી હૃદયેઆપ, ૯
 પત્રીવ્રતા ને પૂન્યતા, દયા સત્યમાન,
 આપો એબહુ ભુપને, સદાકાળ ભગવાન, ૧૦
 દેશ પ્રદેશ બહુ બહુ, યાવો કિત્તી અપાર,
 તેસધળી પ્રેમેકરી, વહેસઉ ગ્રંથકાર, ૧૧
 કરુણા શંકર વદી પ્રભુ, માગે કરુણા આપ,
 આ આપીશ કળવા અતિ, મનપર લેજો છાપ, ૧૨

મોતીદામછ

અનેક પ્રકાર કરે બહુદાન,
 ધરે મન ધર્મ તણુ ઝટ માન,
 વદે જન આપ ખરે દીલ સાથ,
 રહો જગમાં ત્રપ ધર્મિક નાથ,
 નરૈસ દયાળ દિસે જનમાય,

૧

(૧૪)

મહાનર કિર્તિભક્તી બહુગાય,
 ભયો ભવ સૂંપ હોતો ધનધાન,
 ધણી પ્રભુ અર્જ અગ્રીમન માન, ૨
 ગણોજન પાળક ભુપ આપાર,
 કરે વિધ વિધ મહા ઉપકાર,
 આપાર જન વિપ્ર અનેક,
 વદે મનઆપ જમી આતિ છેક, ૩
 ધણા ધન નાહક વર્ષ તણાજ,
 થયાજ બહુ બંધ ધણાજ,
 કરી હક વિપ્ર તણાજ અપાય,
 સદા ઝટ દામ ખરે લાઘવ, ૪
 અનેક નરેશ ગયા જગમાય,
 ગ્રહી બહુ કિર્તિ કદીનવ જાય,
 કરી જન લાભ તણી મનિસાર,
 થયા ઝટ દુઃખ મરી સૂંપકાર, ૫
 દયાવણુ દાન નથી જગમાય,
 નરેશ તણી મન રીત જણાય,
 વદી બહુ કિર્તિ ધરી હર આપ,
 ગણો સત ભુપ છર્જ તમદાસ. ૬

ગરબી

અમે હવે માગીએ એટલું. એરાગે.

(૧૫)

પ્રભુ પ્રેમશહીત અમે જાચીએ,
વિરસેલ ધણીરહો કોમ, મહારાવ ભુપતી,
જેથી મનમાં ધણો હર્ષ પામીએ,
દેખી જગત પતી તણેપ્રેમ, મ. રા. ભુ. ૧
દશિ નીશદીન કૃપાકરો તમે,
અચળ આયુષ આપો અપાર, મ. રા. ભુ.
દશીરાજ પ્રેમે ભલુ મન ગમે,
વિવીધ જનમાં કરે ઊપકાર, મ. રા. ભુ. ૨
અખુટ દોલત આપો ભંડારમાં,
વિજય વધજો અતિ દેશ દેશ, મ. રા. ભુ.
હજોસિ હવત હીમત ચિત્તમાં,
મટોપાપ સંતાપ હંમેશ. મ. રા. ભુ. ૩
સદા રિયતપણું રાજ્યનું અપજો,
કરજો પુલ શાણાઈશ આજ, મ. રા. ભુ.
એના શત્રુનું બળ બુરં કાપજો,
એછે મનરજ હીતનું કાજ, મ. રા. ભુ. ૪
ધામ દામને હામ વધારજો,
હેએ એજ વસો બલી આપ, મ. રા. ભુ.
ગાનવંતો પરાંતાર જામજો,
પ્રજા માગીએ જગપતીપાસ, મ. રા. ભુ. ૫
કાપાનીધી કાપા કરજા ભાવથી,
જેથી પ્રદેશ દશીરહે રાજ મ. રા. ભુ.
કરો ઉમેદ સફળ એજ ભાવથી,

(૧૬)

હો શકળ પ્રભ શીરતાજ, મ. રા. ભુ.
સત્તા દેશ વિદેશ વધારજો,
થાજોજગમા અખંડ પ્રખ્યાત, મ. રા. ભુ.
અમલ સાથે આનંદતા આપજો,
થાજોજગમા અપાર વિખ્યાત, મ. રા. ભુ.
શુર્યતપતાસુધી કિતી પાંમજો,
લખે સુમ અચળ ગ્રંથકાર, મ. રા. ભુ.
કહે કરુણાશકર જસ ખોલજો,
નામ મૂખે ભલુ જય જય કાર, મ. રા. ભુ.

દોહોરો

પુરણવાંચી છંદઆ, ભુલકરજોમાફ,
વણકવિએ કવિતા રચી. માનોમનથીસાફ.

દોહોરો

અચળ અખંડ તમેતપો,
જેમ ધ્રુવ શુર્ય ને ચંદ્ર,
મહારાવ ભૂપતસદા,
તપતમાહે નરેન્દ્ર,
આધીશ વચનછે માહેન્દ્ર,
કરે છાપખાંનાનુંકાજ,
યશવાષો યુગમાસદા,
મહારાવ માહારાજ.

(સમાપ્ત)

